

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Henrik Skog

Köp av sexuell tjänst. Varför ser lagstiftningen ut som den
gör?

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Sacharias Votinius

Termin: VT 15

Innehåll

1. INLEDNING	5
1.2 SYFTE OCH AVGRÄNSNINGAR	5
1.3 METOD OCH TEORI	5
1.4 MATERIAL	6
1.5 FORSKNINGSLÄGE	6
2.SOU 1981:71	7
2.1 UTREDARENS FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER	9
FEL! BOKMÄRKET ÄR INTE DEFINIERAT. TIDEN MELLAN SOU 1981.71 OCH SOU 1995:	11
4 SOU 1995:15	13
4.1 KÖPARNA OCH SÄLJARNA	13
4.2 KÖPARNA	14
4.3 KÖNSHANDELNS SKADEVERKNINGA	15
4.4 Utredarens övervägande och förslag	16
5. Proposition 1997/98:55	18
6. SOU 2010:49	20
7. 2010/11:77 ”Skärpt straff för köp av sexuell tjänst”.	22
8. Analys	22
8.1 Kundkriminalisering	24
8.2 Nutid	25

8.3 Avslutande tankar	25
9. Sammanfattning	26

1 Inledning

Köp av sexuell tjänst blev kriminaliserad 1999 efter decennier av diskussion. Den nuvarande straffskalan för köp av sexuell tjänst infördes 2011 då straffmaximum höjdes från sex månader till ett år. Det har länge argumenterats för och emot en kriminalisering. Vilken är egentligen den rätta vägen för att stävja prostitutionen? Den första stora utredningen i frågan påbörjades 1977 och slutbetänkandet presenterades i SOU 1981:71 ”Prostitutionen i Sverige”. Andra betydelsefulla skrivelser som presenteras i uppsatsen är SOU 1995:15 ”könshandeln”, Proposition 1997/98:55 ”kvinnofrid”, SOU 2010:49 ”förbud mot köp av sexuell tjänst en utvärdering” och proposition. 2010/11:77 ”Skärpt straff för köp av sexuell tjänst”. Det som följer är en genomgång där jag i en kronologisk tidsordning försöker peka ut de avgörande faktorerna till att lagen ser ut som den göra idag.

1.2 Syfte och avgränsningar

Mitt syfte med uppsatsen är att på både ett brett sätt och ett smalt sätt få reda på varför lagen ser ut som den gör. Jag har två frågor. Min första breda fråga är att se vilka argument som över tiden fick köp av sexuell tjänst att bli kriminaliserat och om argumenten stämde. Den andra smala frågan är varför det bara är kunden som är kriminaliserad. Mitt fokus ligger främst på 6:11 BrB köp av sexuell tjänst. De andra lagarna som koppleri, förförelse av ungdom, utnyttjande av person i hjälplöst tillstånd behöver dock nämnas för att ge en hel bild av debatten och de argument som finns. Uppsatsens tidsperiod startar med 1977 då den första stora utredningen på ämnet kom. Tidsperioden avslutas med senaste lagändringen 2011.

1.3 Metod och teori

Metoden jag använder mig av är traditionell juridisk metod. Jag går igenom de utredningar och förarbeten som finns och är av intresse. Där försöker jag vaska fram vad som låg till grund för lagstiftningen. Eftersom jag vill veta hur informationen lagstiftaren använde sig av ser ut, så är det inte nödvändigt för mig att använda mig av litteratur för att få en andrahandskällas uppfattning av det hela. Jag behövde dock använda mig viss litteratur för en mer övergripande bild. Perspektivet blir ofrånkomligt påverkad av genus när det gäller den här frågan. Jag försöker också hitta ett effektivitetsperspektiv för att få reda på argumentens bäring efter det att lagen infördes.

1.4 Material

Källor: SOU 1981:71 Prostitutionen i Sverige

SOU 1995:15 Könshandeln

Proposition 1997/98:55 Kvinnofrid

SOU 2010:49 Förbud mot köp av sexuell tjänst en utvärdering

Proposition. 2010/11:77 Skärpt straff för köp av sexuell tjänst

Litteratur: Josefin Eriksson Strider om mening- En dynamisk frameanalys av den svenska sexköpslagen

1.5 Forskningsläge

Det forskas och debatteras dagligen om det här ämnet. Eftersom jag inte visste någonting om det var jag tvungen att ta ett ganska brett grepp. Samtidigt ville jag sikta in mig på något specifikt. Där av fördjupningen i kundkriminaliseringen.

2. SOU 1981:71 Prostitutionen i Sverige

1977 tillkallade regeringen en särskild utredning angående prostitution som ligger till grund för SOU 1981:71. Den gick under namnet prostitutionsutredningen.¹

1977 fanns det inte ett rent förbud mot sexköp likt det vi har idag. Däremot fanns det då flera bestämmelser som rörde prostitution och dess verkningar för att försöka förhindra de mest skadliga effekterna. I brottsbalken fanns flera paragrafer; den som utnyttjar någon som befinner sig i vanmakt eller annat hjälplöst tillstånd, BrB 6:2. Koppleri och främjande av otukt 6:7§ samt förförelse av ungdom 6:8§. För koppleri straffades den som utnyttjar annans otuktiga levnadssätt och den som förleder personer under 20 år till sådant levnadssätt. Det här ska ske vanemässigt eller i vinningssyfte för att vara straffbart. I Jordabalken 12:42§ anges det att det är möjligt för en hyresvärd att säga upp en lägenhet om hyresgästen upplåter lägenheten för koppleri. Om hyresvärden hyr ut lägenheten med vetskap om vad som försiggår är det han som döms han för koppleri.²

Vad gäller förförelse av ungdom handlade det om den som mot ersättning skaffar sig tillfällig könsförbindelse med någon som är under 18 år.³

I SOU:n följer en beskrivning med fokus på de olika skikten inom prostitution. Det illustreras genom en prostitutionspyramid. I den finns det fem olika skikt som bestäms av den sociala statusen. De fem olika grupperna är i stigande ordning: gatuprostitution, prostitution på massageinstitut, sexklubsprostitution, hotell och restaurangprostitution samt call girl prostitution. De gatuprostituerade var de som for mest illa och hade minst val när det gällde att acceptera kunder, och det var även den kategorin med klart flest missbrukare och minderåriga. Samtidigt var det och är den kategorin som är lättast komma i kontakt med för myndigheterna och utgöra material för den här typen av utredningar.⁴

En av de viktigaste punkterna som den här utredningen bidrog med var att belysa samhället i stort och inte bara de prostituerade kvinnorna. Synsättet i utredningen var att den ojämna arbetsdelningen mellan män och kvinnor och den följande uppdelningen mellan det manliga

---

¹ SOU 1981:71

² SOU 1981:71 s 58

³ SOU 1981:7 1S 51

⁴ SOU 1981:71 S62-63

så som rationellt, dominerande och det kvinnliga så som privata och underordnande skapar en asymmetri som leder till prostitution. Enligt det här synsättet vill män alltid ha sex, det följer av könsrollsmönstret. Männerna ska ta initiativ och lösa uppgiften. Vare sig det handlar om övertala, snärja eller förhandla. Eller som i det här fallet betala⁵. Prostitution utgör därför är ett sätt att slippa undan de här förväntningarna och omvägarna och istället gå rakt på sak, utan risk för avslag.

Asymmetrin i den kvinnliga och manliga sexualiteten är inte biologiskt betingad utan det är sociala orsaker som ligger bakom. Då prostitution är ett symptom på ett splittrat ojämnt samhälle är det långsiktiga målet att förändra samhällsmönstret. Det här arbetet bör börja redan i skolan. Sexualkunskapen måste uppmana till hänsyn, omsorg och gemenskap. I den övriga skolgången måste flickor uppmuntras till yrkesutbildningar och delad barnomsorg i vuxen ålder. En jämställd sexualitet utan fruktan och främlingskap som det strävas efter redan från barndomen hade enligt den här tesen förebyggt mycket av det som leder till framför allt efterfrågan.⁶

Själva samhället och dess förändring analyserades också. Den sexuella liberaliseringen under 60-talet ökade acceptansen för prostitution och i kölvattnet av den ekonomiska högkonjunkturen med en stor del rika människor, men samtidigt, fortfarande en stor del fattiga människor fanns även en ekonomisk asymmetri som gav förutsättningar för en ökad marknad. Narkotikans ökade intåg i samhället bidrog även det till att öka prostitutionen. I vissa fall som ett sätt att betala för sitt missbruk. I andra fall blev de prostituerade missbrukare under sin tid som prostituerad som ett sätt att dämpa ångesten, och när de var fast i missbruket var de tvungna att fortsätta prostituera sig.

Även de tekniska framstegen under perioden inom preventivtekniken gjorde betydande skillnad. Riskerna inom det området så som könssjukdomar och oönskade barn minskade drastiskt vilket bidrog till en mer avslappnad syn på sexhandeln.⁷

---

⁵ SOU 1981:71 S104

⁶ SOU 1981:71 S106

⁷ SOU 1981:71 S109

2.1 Utredarens förslag till åtgärder mot prostitution

Utredarens tankar om prostitution och kriminalisering grundade sig i tanken om att prostitution är oförenligt med idéerna om individens frihet och allas jämställdhet som sedan lång tid råder i Sverige. Ett förbud skulle göra det klart för de prostituerades kundkrets att prostitution är en verksamhet som samhället inte accepterar. Genom en kriminalisering skulle polis- och andra ingripande kunna leda till att köparens verksamhet blir känd bland familj och umgängeskrets. Det här skulle vara den primära avhållande faktorn vid en kriminalisering, förmodligen starkare än bötesstraff.

Det finns däremot en gräns mellan icke-kriminella och en inte helt obetydlig del köpare som är från den undre världen. För de sistnämnda är ett förbud och en upptäcktsrisk bland familj och bekanta inte alls lika allvarligt. För den övriga befolkningen skulle dock ett förbud sannolikt medföra att inställningen hos köparna och även hos de säljande kvinnorna ändras. Kommersialiseringen så som annonser i herrtidningar och liknande skulle inte heller kunna genomföras.⁸

Utredaren menar dock att en kriminalisering medför en rad stora problem. Utredningar från andra länder visar att ett förbud där säljaren är kriminaliserad inte alls stoppar prostitution. De kvinnor som har det som yrke är i en sådan situation att de behöver social och ibland medicinsk hjälp för att få ordning på sitt liv. Att då straffas med böter, vilket skulle vara den mest troliga påföljden, löser inte grundproblemen. Böterna skulle bara ses som en omkostnad som andra. En kriminalisering kan även leda till att prostitutionen drivs under jord. Då kunderna inte kan synas kommer verksamheten vara tvungen att göras osynlig. Det innebär osynlig även för polis och socialarbetare som hjälper kvinnorna. Risken för våld från kunderna och därmed behovet av beskyddare för kvinnorna skulle öka. Även kunden skulle utsättas för stora risker. En ökad brottslighet mot dem, med bland annat utpressning skulle kunna bli följden.

En risk för att definition av prostitution är för svårbedömd föreligger också. Problem med att avgöra när en kvinna ska anses vara prostituerad? Vilken typ av ersättning krävs och hur särskiljer man det från den privata sexualiteten?

---

⁸SOU 1981:71 S144

Ett annat problem är bevisfrågan. En så privat verksamhet har inte några vittnen och är en uppgörelse mellan två parter utan intresse att avslöja affärsförbindelsen för någon. Det finns ingen tradition i Sverige av den här typen av brottsbekämpning och i stort sett det enda sättet att få fram bevis är genom brottsprovokation.⁹

De begränsade polisresurserna och de i förlängningen få tillfällen kriminaliteten skulle beivras hade även det varit ett problem. Den enda sortens prostitution som skulle kunna upptäckas hade varit gatuprostitutionen medan den dolda lyxprostitutionen skulle gå fri. Genom att bara de mindre bemedlade köparna och de minst eftertraktade kvinnorna skulle drabbas hade det varit en ren klasslagstiftning.

Att ha en lagstiftning som är så svår att efterfölja skulle urholka rättsmedvetandet och minska respekten för lagar och regler i stort. Det skulle vara en fara för för rättssamhället då det minskar respekten för andra lagar och regler¹⁰. Att införa ett förbud kan dessutom leda till att samhället anser problemet vara löst och därför bortser från det övriga samhällsengagemang som fortfarande behövs.

Utredarens samlade bedömning var att argumenten mot kriminalisering är starkare än de som var för och därför att prostitution även i framtiden ska vara straffri.

Däremot bör andra juridiska och sociala lösningar sökas för att minska prostitutionen.

Flera bestämmelser fanns redan för att motverka prostitution och brottsligheten som förekommer i samband med den¹¹. Utredaren föreslog här som åtgärder att BrB 6:2 vanmakt eller hjälplöst tillstånd också innefattar narkotikapåverkat tillstånd och att ett utvidgat ansvar för fastighetsägare för koppleri.

---

⁹ SOU 1981:s71 S145

¹⁰ SOU 1981:71 S146

¹¹ SOU 1981:71 S150

3. Tiden mellan SOU 1981:71 och SOU 1995:15

I flera propositioner och utredningar under tidigt 1980 tal var inställningen fortsatt att en kriminalisering skulle innebära att prostitutionen gick under jord och de sociala åtgärderna skulle vara svårare att sätta in. Till sexualbrottskommitténs slutbetänkande SOU 1982:61 började dock nya röster höras från en kommittéledamot och flera remissinstanser som var för en kriminalisering av kunden. I propositionen som kom 1984 prop. 1984:105 var dock fortfarande betoningen på att motverka koppleriet och främja de sociala åtgärderna, någon kriminalisering var inte aktuell. Det betonades särskilt att det var viktigt att ingen tvingades delta i prostitution mot sin vilja.¹² Argumenten mot kriminalisering var de samma som tidigare i SOU 1981:71.¹³ Flera riksdagsmedlemmar med en betydande övervikt av kvinnor la motioner i samband med den propositionen 1984:105 där de yrkade på en kriminalisering. Även i debatter och övriga betänkande nämnde flera av dem att en markering från samhället är viktig och att det som sker är kvinnoförtryck och ett uttryck för kvinnans underkastelse¹⁴ Under andra hälften av 1980-talet ökade antalet motioner och frågan om kriminalisering behandlades åtskilliga gånger i justitieutskottet och socialutskottet. Flera politiska grupper tog dessutom ställning för en kundkriminalisering så som Folkpartiets kvinnogrupp, VPK:s partikongress och det Socialdemokratiska kvinnoförbundet. Tyngdpunkten började mer och mer hamna på männen som drivkraften och orsaken till prostitution¹⁵. 1987 behandlades för första gången en motion i socialutskottet där det gavs visst stöd för en kundkriminalisering med yttrandet

”Männens efterfrågan är, som utskottet anförde inledningsvis, att se som den drivande kraften i könshandeln. [..]

De argument som anförs för att kriminalisera männens beteende har en viss bärkraft”

Slutsatsen i socialutskottet blev till slut ändå att prostitution inte bör kriminaliseras utan att satsningen på sociala åtgärder ska fortsätta. Även justitieutskottet höll försiktigt med om att en kundkriminalisering kunde ge effekt och om att männen är de som utnyttjar kvinnorna inom prostitutionen. Men även här tyckte utskottet att prostitution inte skulle kriminaliseras,

---

¹² SOU 1982:61

¹³ Strider om mening s 78

¹⁴ Strider om mening S79

¹⁵ Strider om mening S90

utan det skulle åter igen läggas mer fokus på de sociala åtgärderna¹⁶. Under 1989/90 behandlades frågan två gånger i riksdagen till följd av ett antal motioner där kravet på kundkriminalisering ökade. Från 1985 till 1990 lades det 32 motioner som rörde prostitution. Endast en var för att båda parterna skulle kriminaliseras medan arton stycken var för att bara kunden skulle kriminaliseras.¹⁷

I början av 90-talet fortsatte motionerna att strömma in och formuleringarna mot prostitution blev allt hårdare där riksdagspolitiker beskrev prostitution som en arena för strukturell kvinnovåld. En allt tydligare uppdelning mellan könen där mannen/kunden likställdes med orsaken till prostitution märktes tydligt av.¹⁸ Under den här perioden undersökte justitieutskottet om en utredning om att kriminalisera prostitution skulle tillsättas. Trots att socialutskottet samtidigt kommit fram till att prostitutionen minskat och att ingen ny utredning behövdes fattade justitieutskottet beslutet att en ny utredning var nödvändig efter att fem kvinnliga riksdagsledamöter motionerat om det. De ansåg att det nedlagda arbetet inte varit tillräckligt för att hejda prostitutionen och att en totalöversyn av samhällets åtgärder mot prostitution nu måste göras. Det här mynnade ut i slutbetänkandet SOU 1995:15.

---

¹⁶ Strider om mening S93

¹⁷ Strider om mening S95

¹⁸ Strider om mening S97-98

4. SOU 1995:15 Könshandeln

Någon utvidgning kring straffansvaret för sexuellt köp av narkotikaberoende prostituerad eller nytt straffansvar för fastighetsägare genomfördes inte från SOU:n 1981:71. Däremot så utvidgades koppleriansvaret trots att det inte föreslogs i SOU:n 1981:71. I sexualbrottskommitténs betänkande SOU 1982:61 våldtäkt och andra sexuella övergrepp togs det däremot upp. Kravet på att främjandet eller utnyttjandet skulle ha skett vanemässigt eller för att bereda sig vinning togs bort i straffbestämmelsen. Samtidigt infördes ett tillägg i hyreslagen att en hyresgäst har förverkat rätten till lägenheten om den huvudsakligen används för prostitution. Som tidigare beskrivits fortsatte olika åtgärder för att motverka prostitution behandlas i riksdagen under hela 1980-talet. En ny smittskyddslag trädde i kraft 1989. Den innehöll speciella bestämmelser för hiv, en sjukdom som upptäckts under 1980-talet och fick stor uppmärksamhet. Den som misstänkte sig ha blivit hiv-smittad hade en skyldighet att vända sig till läkare. Läkaren föreskrev då regelmässigt att den smittade inte får köpa tjänster av en prostituerad eller prostituera sig¹⁹. Om personen i fråga bryter mot föreskrifterna kunde personen tvångsisoleras för att motverka smittspridning. Det räckte med att det fanns grundad anledning att anta att föreskrifterna bröts. Exempelvis kunde tvångsisolering komma ifråga när det gällde en hiv-infekterad narkotikamissbrukande prostituerad som uppehåller sig i ett känt prostitutionsområde och verkar vara där i syfte att prostituera sig. Den som var hiv-smittad och hade samlag med någon kunde dessutom dömas både för misshandel om det är uppsåtligt eller framkallande för fara för annan, grovt vållande till kroppskada eller sjukdom om den smittade handlade grovt oaktsamt²⁰

4.1 Köparna och säljarna inom sexhandeln

Som inom övriga delar där prostitutionen mäts på olika områden blir det främst de gatuprostituerade som får utgöra mallen då det är de som syns och de som prostitutionsgrupper och polis kommer i kontakt med. Den utlösande faktorn för att ge sig in i prostitutionen är ofta en akut brist på pengar och en bekant som övertalar. Antingen genom en pojkvän/hallick eller en väninna som jobbar inom eller nära branschen. Kvinnorna har ofta haft ett destruktivt beteende ända sen barndomen och har stegvis ställt sig utanför samhället²¹

---

¹⁹ SOU 1995:15 S 69

²⁰ SOU 1995:15 S70

²¹ SOU 1995:15 S102-103

Det handlar antingen om en sexualfientlig, eller det motsatta, en gränslös miljö där allt är tillåtet under uppväxten.

Ofta har kvinnor som blir prostituerade varit med om sexuella övergrepp som yngre och utvecklat ett självdestruktivt beteende. I en undersökning som gjorts på amerikanska prostituerade uppgav 70 % av de tillfrågade att övergreppen hade samband med att de blev prostituerade. Utredaren menar att det är uppenbart att prostitution kan uppfattas som en logisk konsekvens av de följderna ett övergrepp ger²². Ibland använder de prostitution som ett led i sitt destruktiva beteende, för att bekräfta sin självbild.²³

De pengar de prostituerade tjänar slösas ofta upp snabbt. Det är därför mycket ovanligt att hon har något kvar när hon slutar som prostituerad, ofta går kvinnorna ut som skuldsatta.²⁴

4.2 Köparna

Det finns betydligt fler köpare än vad det finns säljare inom sexhandeln. Trots det har fokus nästan uteslutande legat på den säljande kvinnan. En förklaring är att många köpare behåller sin vanliga identitet och liv utanför sexhandelsindustrin, något de säljande kvinnorna har betydligt svårare att göra.²⁵ En annan förklaring är att manlig könsdrift som leder till köp är något normalt och ofrånkomligt. Att det skulle vara så kan dock ifrågasättas. Olika samhällsströmningar och attityder till prostitution har genom alla tider ändrat antalet köpare. Stor skillnad mellan olika länder finns också inom samma tidsepok. Skälen till att män köper sex ska istället även här sökas i asymmetrin i kvinnors och mäns sexualitet och köpet är ett sätt att slippa be om lov. Männen har fostrats till en mansroll där sexhandel är möjlig, men männen vill egentligen inte ha känslolös sexualitet²⁶

---

²² SOU 1995:1 S104

²³ SOU 1995:15 S107

²⁴ SOU 1995:15 S107

²⁵ SOU 1995:15 S110

²⁶ SOU 1995:15 s112

4.3 Könshandelns skadeverkningar

Prostitution befäster och fördjupar den prostituerades låga tankar om sig själv. Det leder till inre splittring, fördjupat självhat, skamkänslor och svårigheter att utveckla en normal relation till en man.²⁷ Många isolerar sig vilket skapar en ännu starkare känsla av att vara annorlunda och utanför. Det här kan ofta leda till fobier som torgskräck. Därför förekommer det att de kvinnor som lämnat prostitution som yrke är kvar i miljön då det är den enda platsen de känner sig trygga och hemma.

Samtidigt berättar många av de som lämnat prostitutionen att de hamnat i en djup kris över vad de tidigare gjort. Flera intervjuade kvinnor berättar att de flera årtionden efter att de slutat fortfarande har psykiska problem på grund av deras historia som prostituerad.²⁸ Förutom de psykiska problemen är fysiska skador även det väldigt vanligt. Det är mycket vanligt att de prostituerade kvinnorna har någon form av underlivsbesvär. Ofta handlar det om infektioner och liknande problem som behöver få vård i tid för att inte förvärras, något de ofta inte får då många av kvinnorna känner skam och otrygghet över att söka vård. Aborter och missfall i stort antal är också en följd av prostitutionen. Som exempel kan nämnas en hiv-informationsgrupp i Göteborg som innehöll 22 prostituerade kvinnor. Tillsammans hade de genomgått 80 missfall eller aborter.²⁹

Våld är något som är vanligt förekommande inom prostitutionsvärlden, dock bagatelliseras det ofta och ses som en ofrånkomlig yrkesrisk av kvinnorna. Till skillnad från SOU 1981 är hiv något som är av betydelse här då sjukdomen upptäcktes 1983³⁰. Ett stort antal sexpartners, samlag med anonyma personer som kan vara smittade, sex under alkohol eller narkotikapåverkan är alla riskfaktorer och alla något som är vanligt för en prostituerad. Smittorisken från en kvinna till man är en på tusen och från en man till kvinna en på hundra. Det innebär att smittorisken är tio gånger så stor för den prostituerade kvinnan som för mannen.

---

²⁷ SOU 1995:15 S137-138

²⁸ SOU 1995:15 S139

²⁹ SOU 1995:15 S140

³⁰ <http://www.theaidsinstitute.org/node/259>

4.4 Utredarens överväganden och förslag till åtgärder

Antalet prostituerade och antalet köpare i Sverige är lågt om man jämför med andra länder. Det beror på flera anledningar så som ett väl utbyggt trygghetssystem, god skolutbildning för alla och en gemensam strävan efter ökad jämställdhet. Denna strävan skadas dock av prostitution och att män kan köpa tillträde till kvinnors kön. De här köparna behöver i många fall någon typ av behandling då en del av köparna har allvarliga problem när det gäller förhållningssättet till sexualitet och andra har svårt att etablera en normal relation till en kvinna.³¹ Männerna inser inte att deras beteende är klandervärt och skadligt både kvinnan och för dem själva. Då köparna är betydligt fler och har fått för lite uppmärksamhet finns det all anledning och försöka påverka deras beteende. Genom att på alla nivåer så som dagis och skola få samhället att värdera kvinnor och män lika och få dem att synas lika mycket kan samhället motarbeta synsättet som ligger till grund för sexhandeln. Det vill säga kvinnor som undergivna och för män där sexualköp ingår i mansrollen. I ett jämställt samhälle där män och kvinnor delar på hem och arbete borde det inte finnas plats för sexköp³² Precis som kvinnorna finns även risken där för att sjukdomar överförs. Det är inte bara skadligt för kvinnorna, männen och jämställdheten utan inte heller förenligt med synsättet i ett demokratiskt samhälle. Sammantaget måste sexhandeln motarbetas på alla sätt enligt utredaren.

På frågan om sexhandeln ska kriminaliseras har många skäl redan nämnts. Strävan efter jämställdhet, fylla en normbildande funktion och påverka förhållandet mellan män och kvinnor är några av de skäl som har betydelse.³³ Bland många av de som jobbat med prostituerade under lång tid har de kommit fram till att kriminalisering är den enda metoden när det gäller att effektivt motarbeta prostitution. Polisen menar att om prostitution kriminaliserades skulle deras spaningsarbete gällande det få ökade resurser, prioritet och status. För köparna skulle en kriminalisering innebära en stor svårighet för de som önskar vara anonyma. Vid upptäckt skulle det kunna leda till polisutredning och rättegång. Även det normaliserande annonserandet hade varit tvunget att upphöra, det här skulle med största sannolikhet ändra inställningen hos många män gällande viljan att köpa sex. Det hade även inneburit att man kunde observera de sexköpande männen på ett närmare sett och ge dem behandling mot sexköpandet genom kriminalvården³⁴ Vad gäller kvinnorna hade det inneburit att färre kan försörja sig på prostitution på grund av färre köpare. Det innebär

---

³¹ SOU 1995:15 S212

³² SOU 1995: S214

³³ SOU 1995:15 S220

³⁴ SOU 1995:15 S221

således att färre ser det som ett sätt att tjäna snabba pengar och därmed dras in i en destruktiv livsstil.³⁵

Mot kriminalisering finns fortfarande argumentet från den förra SOU:n från 1981 att hela verksamheten skulle drivas under jorden. Många av de kvinnor som prostituerar sig behöver hjälp och är det olagligt skulle många inte våga söka den hjälpen de behöver. Även den hjälp de inte söker men behöver ändå blir betydligt svårare för polis och socialvård att upptäcka. Övergrepp och utpressning i alla former skulle bli svårare att upptäcka. Den dolda prostitutionen, det vill säga allt som inte är gatuprostitution, skulle vara väldigt svårt att upptäcka och att då efterleva förbudet skulle vara väldigt svårt.

De som står utanför samhället i tillräckligt stor grad skulle inte heller påverkas. Kriminella män och narkotikaberoende kvinnor bryr sig inte om prostitution kriminaliseras. Som nämndes i SOU:n från 1981 är bevissvårigheterna ett stort problem. När det gäller en så personlig sak som sex blir det svårt att bevisa att handlingen utförts och att det verkligen handlat om prostitution.³⁶

Utredarens förslag är ändå sammantaget att prostitution ska kriminaliseras. Både köpare och säljare ska omfattas av straffansvaret.

Enligt utredaren är en kriminalisering ett nödvändigt steg för att markera samhällets inställning i frågan. Skadeverkningarna för parterna och samhället är för stora för att förbises och de övriga åtgärder som genomförts har inte gett tillräckligt resultat för att anses tillräckligt.

Vad gäller frågan om både köparen och den prostituerade ska kriminaliseras anser utredaren att så bör ske. Då samhället ska klargöra att det är en oacceptabel handling är det viktigt att alla inblandade följer den uppsatta normen. Till skillnad från exempelvis ockerutlåning där endast utlånanen bestraffas är den sexköpande mannen här också ett offer, därför hade det varit märkligt att bara bestraffa kvinnan. Risken finns att kvinnor lättare skulle fortsätta samt välja prostitution som yrke om det är lagligt och mer socialt accepterat för dem. En annan följd skulle kunna bli att då männen endast utför en kriminell handling kan han utsättas för utpressning och våldsbrott i egenskap av sitt underläge. Svårigheten att kriminalisera med följder som bevissvårigheter och gränsdragningsproblem har inte avhållit samhället från att lagstifta på andra områden. Utredarna ansåg att både köpare och säljare skulle kriminaliseras. Ett totalförbud skulle enligt utredaren få en avhållande effekt på både köpare och prostituerade.

---

³⁵ SOU 1995:15 S222

³⁶ SOU 1995: 15 S223

Bland remissinstanser, motioner och andra som istället förespråkade en kundkriminalisering Genusifierades synsättet på ett annat sätt än i dubbelkriminaliseringssynsättet. Relationen mellan könen beskrevs som hierarkisk och männen pekades här ut som klart ansvariga.

5. Proposition 1997/98:55 Kvinnofrid

Propositionen byggde sin bedömning på SOU 1995:15 och de remissinstanser som hade att bedöma frågan. Utredarens förslag att kriminalisera både köparen och säljaren stötte på stor kritik hos remissinstanserna som behandlade förslaget. Flertalet vill kriminalisera endast köparen och en betydande del vill inte se någon kriminalisering alls.³⁷ Regeringen gjorde också bedömningen att en kriminalisering av båda parter inte är rimlig. Den säljande parten är den som utnyttjas av andra som vill få utlopp för sin sexualdrift. Det skulle dessutom försvåra möjligheten att komma bort från prostitutionen om de riskerar påföljder när de söker hjälp.

Att köparen skulle kriminaliseras vid köp av tillfälliga sexuella tjänster är däremot nödvändigt. Det var viktigt att samhället markerar sin inställning i frågan på ett tydligt sätt och det är viktigt att motverka all den kriminalitet som följer i spåren av prostitution som våldsbrott, narkotikahandel och koppleri. Genom ett förbud kunde prostitution motverkas på ett effektivare sätt än vad som hittills varit fallet.³⁸

Att det skulle bli svårt att efterleva förbudet behöver inte innebära att förbudet inte får effekt. Det bör fungera så pass avskräckande på köparna att det minskar ändå. Det kommer leda till att antalet prostituerade minskar och därigenom nyrekryteringen av nya unga kvinnor.³⁹ Att det får störst effekt på gatuprostitution behöver inte betyda att det inte påverkar de andra sorterna av prostitution. Inom affärlivet kommer förekomsten av eskort och liknande inte fortsätta bland seriösa företag om det är kriminaliserat. Dessutom rekryteras de flesta prostituerade till massageinstitut och liknande från gatan så en effekt på andra former av prostitution är att vänta. Genom ett förbud sänder Sverige inte bara en viktig markering till det egna samhället utan även till andra länder för att visa sin inställning i frågan. Både som stöd till grupper i de länderna som arbetar för ett förbud men även till internationella kriminella

---

³⁷ Prop97/98:55 S101

³⁸ Prop97/98:55 S 101

³⁹ Prop97/98:55 S104

ligor som kommer se Sverige som en mindre attraktiv plats att etablera sig på. Den nu viktigaste åtgärden mot prostitution är det utbredda sociala arbetet genom missbrukarvård, kriminalvård, sjukvården bland många andra. Som tidigare nämnts är ett av argumenten mot en kriminalisering att verksamheten skulle drivas under jord och att de prostituerade skulle vara svårare att nå. Då bara köparen kriminaliseras borde det inte bli svårare att nå fram med det sociala arbetet än vad som är fallet nu. Kriminaliseringen är ett viktigt och långsiktigt komplement till de sociala åtgärderna, men ska inte ersätta de sociala insatserna.⁴⁰

Regeringens förslag är att det mot ersättning skaffa sig en tillfällig sexuell förbindelse ska förbjudas genom införandet av en särskild lag om förbud mot köp av sexuella tjänster. Påföljden för brottet ska vara böter eller fängelse i högst sex månader. Även försök ska vara straffbart.⁴¹ Lagen infördes 1999 straffskalans max var 6 månaders fängelse.

6. SOU 2010:49 Förbud mot köp av sexuell tjänst en utvärdering

Vid en jämförelse innan lagen trädde i kraft 1999 var det ungefär lika många gatuprostituerade i omlopp vid en jämförelse mellan Danmark, Norge och Sverige. Mellan 1999 och 2008 halverades antalet prostituerade i Sverige medan det skett en kraftig ökning av antalet prostituerade i Danmark och Norge. Med tanke på likheten mellan de olika länderna är det rimligt att anta att det här är en följd av sexköpslagen. Även i Norge infördes ett sexköpsförbud 2009 och den omedelbara effekten blev att det skedde en stor minskning av gatuprostitutionen. Ingenting tyder heller på att prostitutionen flyttat till andra arenor så som bordeller, massageinstitut eller privatbostäder. Internetannonserna har ökat men de existerar i en betydligt mindre skala än i Danmark och Norge. Med tanke på att ökningen som skett i grannländerna verkar ha uteblivit här kan man konstatera att kriminaliseringen hjälpt till att bekämpa prostitutionen i Sverige.⁴²

Vad gäller trafficking med människor för sexhandel uppger både poliser och socialarbetare att kriminella grupper anser att Sverige är en dålig marknad för den sortens verksamhet och att de har svårt att etablera sig på grund av att sexköp är kriminaliserat. Enligt rikskriminalpolisen är det uppenbart att kriminaliseringen stoppar människohandlare och kopplare från att etablera sig i Sverige.

---

⁴⁰ SOU 1995:15 s104-105

⁴¹ SOU 1995:15 s107

⁴² Sou2010 :49 s225-226

I en studie som undersökte andelen män att de köpt sex hade antalet minskat från 13% till 8% av männen.

Även den normativa effekten har varit stark där det svängt från 67 % mot en kriminalisering av sexköp till 76% för en kriminalisering mellan åren 1996 och 2008.⁴³

Farhågorna om att kunderna blir mer våldsamma kan inte bekräftas eller dementeras enligt utredningen. Uppgifterna är vaga, men att våldet fortfarande finns där är det inget tvivel om. Tvärtom vad många vara oroliga för har inte de prostituerade slutat ta kontakt med myndigheterna. Tvärtom verkar kriminaliseringen medfört att kontakterna ökat.

Vad gäller bevisvärigheterna finns de där men närmare hälften av brotten som anmäls har blivit personupplärade vilket innebär att det har beslutats om åtal, utfärdats strafföreläggande eller meddelats åtalsunderlåtelse. Det är dubbelt så mycket som vid vanliga sexualbrott. Statistiken hade dock kunnat förbättras avsevärt om högre prioritering ges. Att prioriteringen är så låg beror enligt åklagare och polis på att straffvärdet är så lågt.⁴⁴

Utredningen ansåg att det är för sällan omständigheterna som brottets straffvärde uppmärksammas. Bedömningen har visat allt för stor likformighet.⁴⁵ Det kan ha att göra med att det inte ges någon närmare vägledning i förarbetena. En sådan omständighet som bör rendera i högre straff är om den som utnyttjas, det vill säga den prostituerade, är om hon är ung. En annan omständighet är att den prostituerade är i en utsatt situation eller hjälplöst tillstånd. Det kan handla om drog eller alkoholpåverkade personer som utnyttjas. Att den prostituerade framstår som offer för trafficking är ytterligare en omständighet som bör höja straffet. Det kan då handla om att den prostituerade talar ett annat språk eller andra tecken på att det rör sig om det.⁴⁶ Slutligen bör också typiskt sett mer kränkande sexuella akter bedömas hårdare. Straffvärdet för dessa handlingar även om de nådde upp till maxstraffet hade samma straffskala som snatteri vilket enligt utredarna var för lågt. En mer varierande bedömning som står i proportion till brottet behövdes.⁴⁷ Det behövdes därför en ökning av straffvärdet till 1 års fängelse.⁴⁸

---

⁴³ Sou2010:49 s 227

⁴⁴ Sou 2010:49 s230

⁴⁵ SOU 2010:49 s237

⁴⁶ Sou 2010:49 s242

⁴⁷ SOU2010:49 s 243

⁴⁸ SOU2010 s 244

Utredningen föreslog också att den utnyttjas inom prostitution, det vill säga den prostituerade, kan vara att anses som målsägande. Precis som vid grova misshandelsfall där offret samtycker kan inte samtycke utesluta straffansvar här. Det följer även lagändringen 2005 gällande barnpornografibrott att barnet normalt är målsägande då brottet är begånget mot det. Både barnpornografi och prostitution börjar mer och mer ses som ett brott mot offret och inte mot den allmänna ordningen⁴⁹

7. 2010/11:77 ”Skärpt straff för köp av sexuell tjänst”.

Regeringen håller med om att behövs skapa utrymme för att göra en mer nyanserad bedömning av straffvärdet för grova fall vid köp av sexuell tjänst.⁵⁰ Även inom den maxgräns på fängelse upp till sex månader som var fallet då tyckte regeringen att en större variation på grund av brottets karaktär var nödvändig. Det är en grundläggande princip att allvarligare brott ska bedömas strängare än mindre allvarligare. Den dåvarande straffskalan framstod dock inte som tillräcklig för att bedöma brottet på ett tillräckligt varierande sätt. Därför ansåg regeringen i likhet med utredningen att maxstraffet vid köp av sexuell tjänst ska höjas från sex månader till ett år. Regeringen delade utredningens uppfattning att en prostituerad kan ha ställning som målsägande, det ska bedömas i varje enskilt fall. Något behov av att ändra reglerna om målsägande eller vittnen i rättegångsbalken finns däremot inte.

8. Analys

Att prostitutionen har ansetts vara ett problem ända sedan 1970-talet råder det ingen tvekan om. Det visar om inte annat alla de lagar som fanns instiftade redan då för att motverka

---

⁴⁹ SOU2010 S248

⁵⁰ Prop 2010/11:77s 5

prostitutionen. Redan till SOU1981:71 som utarbetades under 70talet beskrevs könsrollerna som den primära orsaken till prostitution som marknad. Andra orsaker så som fattigdom och missbrukarproblem togs upp i andra hand i utredningen. Det kan tyckas märkligt då åtgärder som betonades starkast av lösningar, de som skulle motverka prostitutionen i sin lagliga form, var de sociala åtgärderna. Utredaren hade här en väldigt långsiktig och förhoppningsfull syn på att det genom rätt uppfostran genom hela barndomen gick att förebygga pojkarna och sedermera männens efterfrågan på prostituerade. Det handlade om att barnen skulle lära sig förstå omsorg och gemenskap men också en jämställd sexualitet där inte bara män är drivande och kvinnor passiva, ett sätt att bryta asymmetrin. När utredaren tar ställning till om prostitution bör kriminaliseras är argumenten för det få och svepande. Att det strider mot jämställdhet och individens frihet nämns, men inte mer detaljerat eller i hårdare ordalag än så. Störst skrämseffekt bedömer utredaren här vara att bekanta kan få reda på köparens förhållanden. Argumenten mot en kriminalisering var däremot många. En oro för att integriteten skulle bli lidande fanns när det ska avgöras vem som är prostituerad eller inte. Bevisfrågan målas upp som väldigt komplicerad och svår. En fara för att en så svårbevisad fråga urholkar hela rättsmedvetandet oroades även det. Bevisprovokation som det inte fanns någon tradition av i Sverige skulle behövas. Att prostitutionen skulle vara tvungen att gå under jord med utbredd kriminalitet sågs som mycket troligt.

Vad jag tycker är märkligt är att det bland argumentationen för kriminalisering knappt alls nämndes hur kvinnorna och hur männen påverkades av det. Personen fick stå i skuggan av samhällshänsynen Det nämndes ingenting om hur en kriminalisering där och då kunde leda till ett stopp av sjukdomsspridning, psykisk ohälsa och våld. Det skulle sociala åtgärder försöka lösa istället. De flesta motargumenten utgick från att det skulle bli problematiskt för samhället att följa lagen.

Någon speciell fokus på kvinnan eller mannen om hur de tänkte eller resonerar fanns det inte heller. Att det handlade om valfrihet för kvinnan att sälja sex och mannen att köpa nämndes inte, utan det mesta utgick från att en sexuell asymmetri som förhoppningsvis skulle lösas på sikt genom uppfostran och ett förbättrat samhälle.

Det är tydligt att det under tiden mellan SOU 1981:71-1993:15 skedde stora förändringar i frågan. Tydligt är också att det var kvinnorna som var de mest aktiva för att driva på en kriminalisering. Fokus försköts nu som jag ser det från samhället och de hinder som fanns för

en kriminalisering, till att fokusera på kvinnornas utsatta situation, men framförallt, mannen som den drivande kraften bakom det hela.

I SOU 1995:15 är tonen betydligt hårdare än i tidigare utredningar. En väldigt mörk bild av de prostituerade ges där. Utnyttjade som unga innan prostitutionen och skuldsatta efter. Tiden när de jobbar som prostituerade är fylld av självhat och isolering som bara blir värre genom prostitutionen. Här beskrivs även ingående hur stor andel det är som får missfall och tvingas göra aborter, och att ett stort antal får sjukdomar samt att de är i riskzonen för hiv. En klart mörkare bild av de sexköpande männen målas också upp. De är inte en vanlig medborgare längre utan någon som i många fall behöver professionell hjälp för att komma ut ur sitt sexhandlande. På frågan om det bör kriminaliseras ges här betydligt konkretare argument varför det behövs. Polis och andra som jobbar i miljön anser att en kriminalisering är det enda sättet att få bukt med problemet. Argumenten förklarar mer detaljerat vilken följd det skulle få för polisen i ökade resurser och möjligheter men också vilken process kunden måste gå igenom om han blir upptäckt. Det här anser jag saknades i den förra utredningen, och är märkligt att det inte lagts större vikt vid det. Skadeverkningarna för båda parter är också ett av de argumenten utredaren tar upp för att en kriminalisering ska genomföras. Här finns en skiljelinje mot remissinstanserna och regeringen i propositionen som följer.

8.1 Kundkriminalisering

Att det endast blev en kundkriminalisering i lagen 1999 är en följd av många års förändrat synsätt på mannens roll i det hela. I den första utredningen var prostitution ett problem för samhället i form av sjukdomar, försämrad jämställdhet och profitörer på de prostituerade. Under tiden fram tills inträdandet av 1999 lagen gick synsättet mer och mer mot att kvinnan var offret och mannen den som utnyttjar. De här strömningarna började uppstå på 80-talet och ökade sen stadigt i styrka. Ett tydligt exempel är det att i den slutgiltiga propositionen till lagen användes ordet ”utnyttja” frekvent istället för ordet köpa. Regeringen angav också där i hårda ordalag att det inte är rimligt att båda kriminaliseras när kvinnan är den som utnyttjas och mannen är den som vill få utlopp för sin sexualdrift. Min uppfattning är att utredaren menade att båda var offer, dock kvinnan ett större, medan regeringen och även de många remissinstanser såg mannen som den skyldiga. Regeringen lägger även till att det rent praktiskt är effektivare med endast en kundkriminalisering då de prostituerade inte har större oro att söka hjälp från myndigheter än vad de hade innan.

8.2 Nutid

Jag anser att utredningen SOU2010 ger de som var för ett förbud rätt. Antalet prostituerade har sjunkit, polisen vittnar om att profitörerna ser Sverige som en dålig marknad och den normativa effekten har varit väldigt stark. De farhågor som det argumenterades för på motsidan har inte besannats. Utredarna och regeringen verkar också anse det. SOU 2010 och propositionen från 2011 handlar inte om lagen ska slopas eller göras om i mildare riktning utan tvärtom. En detaljerad redovisning över försvårande omständigheter samt ett högre maxstraff vittnar om att en kriminalisering är rätt väg att gå.

8.3 Avslutande tankar

Vad jag saknar i debatten är tanken om rätten till den egna kroppen och friheten att själv få välja. De prostituerade kvinnorna verkar ha haft väldigt lite att säga till om. Inte en enda som argumenterat mot kriminalisering har lagt fram frågan om inte kvinnan själv har rätt att välja om hon vill sälja sex eller inte. De som är för kriminalisering har dragit analogier till annan brottslighet så som ocker mot kriminalisering för båda parter. Däremot har de som har varit mot en kriminalisering inte dragit en enda koppling eller liknelse vid andra riskfyllda aktiviteter där personen väljer att utsätta sig fara och hur det är personens egna val. Eller att det är en frivillig transaktion mellan två vuxna människor. Det är möjligt att det i den svenska debatten har blivit en sådan självklarhet att den prostituerade kvinnan är ett hjälplöst offer att det är att sticka ut hakan för långt.

9. Sammanfattning

Min uppsats syftar till att få reda på de argument som låg till grund för kriminaliseringen av sexuell tjänst som kom 1999 och varför endast köparen kriminaliserades. Min uppsats sträcker sig över en lång period från 1977-2011. Vad jag fann var att samhället i stort gick från en syn på att prostitution var ett problem för mannen, kvinnan och samhället i stort till att allt mer rikta in sig på att det var ett problem för kvinnan i egenskap av säljare. Skulden var mannens i egenskap av köpare. Någon frivillig prostitution talas det inte om. Det är också huvudanledningen till att köparen är den som kriminaliseras. Det är köparen som utnyttjar den säljande kvinnan, det ska därför inte ses som att de två begår ett brott tillsammans. Jag har också ett effektivitetsperspektiv på det hela för att se vilka argument som hade bäring nu med en del av facit i hand. Jag kan där konstatera att de farhågor som de som var mot en kriminalisering inte stämde, utmaningarna verkar överkomliga. Antalet prostituerade har minskat och Sverige är nu internationellt känt som en dålig marknad för sexprofitörer.

My essay aims to find out the arguments which formed the basis for the criminalization of sexual services which came in 1999 and why only the buyer was outlawed. My essay extends over a long period from 1977 to 2011. What I found out was that society as a whole went from a point of view that prostitution was a problem for the man, the woman and the society at large to a point of view that it was a problem mostly for the woman as the seller. The man was to blame as the buyer. The voluntary prostitution is not mention. That is also the main reason for which the buyer is outlawed. It is the buyer who uses the selling woman, it should therefore not be seen as the two commit a crime together. I also have an efficiency perspective on the whole thing to see which arguments that had a bearing with some of hindsight. I can now conclude that the fears that those who were against criminalization had did not come true, the challenges seem affordable. The number of prostitutes has decreased and Sweden is now internationally known as a poor market for sexprofiteers.